

TMMOB ÜZERİNE GÖRÜŞLER*

Hakkı ATIL**

Jeoloji Mühendisi

1. TMMOB ve odaların tarihsel gelişimine baktığımızda 1972 Genel Kurulu ve 12 Eylül 1980 darbesi iki temel kırılma noktası olduğu bir genel kabuldür. 1980 sonrası son 25 yıllık TMMOB tarihini değerlendirdiğinizde benzer kırılma noktaları var mıdır ? Varsa nasıl tarifedersiniz?

Kırılma noktaları olarak tanımlanan tarihler 70'li yıllarda sol, sosyalist düşüncenin etkisinde toplumsal muhalefetin yükselmesi ve bu toplumsal dinamiklerin üzerine silahlı kuvvetlerin gitmesi ile bastırılan bir dönemin başlangıç ve sonlarına tekabül ediyor. Yani Türkiye coğrafyasında soldan esen bir rüzgar ve zeminde gelişen bir sürecin etkinliğinde olan bir zaman dilimi. 1980'lerden sonraki süreci ele alırsak bu süreç yeni liberal politikaların başta İngiltere, ABD olmak üzere gelişmiş emperyalist ülkelerde gündeme getirilen, çevre ülkelerde de bu politikalara uygun ekonomik, siyasal yapılanmaların önünün açıldığı bir süreç. 1990'lardan sonra Sovyetler birliğinin ortadan kalkmasıyla birlikte tek kutuplu bir dünyanın yeniden şekillendirildiği, kapitalizmin küresel ölçekte ekonomik, ideolojik hegemonyasını arttırdığı ve kapitalizmin alternatifsiz olarak algılandığı/algılandırıldığı bir döneme girmiş bulunuyoruz.

Türkiye açısından 1980'lerden sonra zaman dilimi İMF, Dünya bankası gözetiminde ve denetiminde ekonominin dışarıyla bütünleşme olanaklarını sağlayan bir dizi düzenleme ile yeniden yapılandırılmaya başladığı ve entegrasyon işleminin hızlanarak devam etmekte olduğunu AB'ye üyelik bağlamında idari, ekonomik, sosyal alanlarda yapılanma çalışmalarını hızlanarak sürdürüldüğü bir sürece tekaül ediyor.

1980'lerden sonraki süreçte toplumsal muhalefetin etkin bir şekilde oluşturulmadığını, egemen sermaye ve düşüncesinin hegemonyası sürdürdüğünü, ezilen, dışlanan kesim-

lerde, emekçilerde bu ideolojik hegemonyanın etkisinin kuvvetlice hissedildiğini görüyoruz sol ve sosyalist hareket 12 Eylül'den sonra bir türlü toparlanamamış, kitlelerin talepleriyle örtüşen bir toplumsal geleceği kurgulayamamış durumdadır. Bunda dünya ölçeğinde yaşanan reel sosyalist deneyimlerin yıkılması, başarısızlıkları, kapitalizmin egemen hale gelmesinden kaynaklanan, moral, tarih, ideolojik dağılmanın çok büyük etkisinin olduğunuda unutmamak gerekiyor.

Herkesin tanık olduğu bu yakın dönemin en büyük tahribatının ideolojik alanda yaşandığını söylemek mümkün. Kapitalizmin bu hegemonyası, sosyalist ideolojinin dağılması, sol düşüncede kendine güvensizliğe dönüşmüş, birey merkezli düşünce ve davranışlar başat hale gelmiştir. Tüm eleştirel yaklaşımlarda sistem içi arayış egemen olmuş, düşünce davranış ve çözümlerinde hep bu alan içinde sıkışıp kalınarak arayış içinde olunmuştur.

Yeni liberal politikaların ülkemizde de görüldüğü gibi uygulamalar devletin organizasyon yapısını da içine alan bir dizi değişikliği içerir mahiyette gelişmektedir. Bu durum öncelikle ülkemizde ulus devlet aşamasında çözülemeyen problemlerin, devletin toplum üzerinde yer alması anlayışından kaynaklanan ekonomik politik uygulamaların başarısızlığı, küresel ölçekte yürütülen devlet, ekonomi, siyasal alandaki değişimin toplum kesimlerince iyimser bir beklentiyle karşılanmasına neden olduğunu görüyoruz.

Özelleştirme tartışmalarında verimli verimsiz, devletin mal, hizmet üretip üretmemesi, piya-

*Bu yazı www.sendika.org.com adresinden alınmıştır.

** Odamızın 18. ve 19. Dönem TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi

şanın özgürleşmesi, argumanlarıyla tartışma eksenini saptırılmış, devletin küçültülmesi özgürlük anlamında ele alınarak eksen saptırılmıştır. Kısaca yeni- liberal uygulamaların kitlelerin özlemlerine yanıt vereceği beklentisi canlı tutulabilmiştir. Toplumun özgürlük, eşitlik, demokrasi beklentileri yeni liberal politikaların benimsetilmesinin aracı olarak kullanılmıştır. AB'ye girilmesi durumunun da özgürlüklerin gelişeceği, devletin baskıcı yanının törpüleneceği, yönetimin sivillere geçeceği, ayrımcılığın kaldırılacağı vb. gibi

80'lerden sonra her boyutta yaşanan alt üst olma sürecinde sol siyasetleri de bu süreçten ayırmak mümkün gözüküyor. Bunun sonucu olarak TMMOB gibi örgütlerin varlığı, toplum içindeki konumu, misyonu, meslek ve toplumsal sorunlar arasındaki bağ vb. konularında farklı düşünme, arayışlar görülüyor.

Bu koşulların 1980lerden sonraki son 25 yıllık süreçte kırılma olarak tanımlanacak bir keskin dönüşüm olayı yerine zamana yayılan bir yönelim farklılaşması, dönüşüm olgusunu ortaya çıkardığını düşünüyorum.

Bu dönüşümün bir tespiti TMMOB 34. dönem çalışma raporunda (1996-1998) DKÖ 'lerde yeni liberalizmin etkisinin bazı odalarda mesleki denetim, eğitim dışında piyasaya meta biçiminde sunulan "hizmet üretimi" olgusuyla görüldüğü, ikinci bir belirtinin dar meslekçi yaklaşım (mini-karporatizm) ve yerelcilik olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. (34. çalışma raporu s. 23-28)

Kanımcıa görünen izlenen değişimlerin bir yönelim farklılaşması olarak geldiği nokta mühendislik mimarlık kurultayında alınan kararların 38. genel Kurul sürecinde kabulüyle yeni bir eşığe TMMOB'i getirmiş bulunuyor.

2. Türkiye'deki İş süreçlerinin ve sosyal profildeki değişimlerin doğal bir yansıması değişen mühendis-mimar profilinin TMMOB örgütlülüğüne ne tür yansımaları olmuştur ?

Mühendis-Mimar Şehir plancılarının çoğunluğunu sektörel olarak kamu sektöründen özel sektöre değişim gösterdiğini biliyoruz. İş süreçleri ve sosyal profildeki değişimler konusunda TMMOB'nin 1999 yılındaki araştırma

verileri bize sonuçlar vermekte. Mühendis-Mimarların içerisinde 1978-1998 yılları arasında kamuda ücretli olanlar %63,1 den %34,3'e düşmüş, özel sektörde ücretliler oranı %16,2 den %42,6 ya yükselmiştir. Kamununun 1980lerden sonraki küçülmesine bağlı olarak özel sektörde istihdam ve küçük girişimciliğin artması sonuçlarının TMMOB'na yansımaları TMMOB'nin XXIX dönem çalışma raporunda görüyoruz. Raporda "Kamu kesiminde çalışan geniş ücretli bölümün örgütten uzak tutulmasının yanı sıra piyasanın sınırlı olanakları içinde hızla çıkar birliklerini üretebilen küçük işyeri sahipliğindeki artış TMMOB'na yansımış ve sorunlarını TMMOB'ne taşımıştır." (1988, s.21) tespiti yapılmıştır. Bu dönemde TMMOB'nin ülke ve meslek alanlarına yönelik politika yapmaktan uzaklaşırken, çıkar çatışmalarını dengelemeye yönelik arttığı belirtilmektedir.

Özelleştirme uygulamalarının artması ile piyasa koşullarına bağlanan hizmet alanlarındaki artışa paralel olarak, uzmanlığa dayalı ayrışmalar derinleşmekte, buna bağlı olarak mesleki düzenlemeler ağırlık kazanmaktadır. Buna bağlı olarak mesleki çıkarı, genel/kamu çıkarına tercih eden bir süreç odaları ve TMMOB'nin zorlamaktadır. Bu koşullarda gelişen süreç yukarıda belirttiğim gibi yeni liberal anlayış etki boyutuyla 1998 yılındaki çalışma raporunda yeniden ortaya konmuştur. Aralık 1998 de yapılan "Demokrasi Kurultayı"nda da bu tespitler yapılmış bunun TMMOB'i olumsuzluğa götürdüğü, bununla mücadele edilmesi gerektiği belirtilmişti.

Bugün gelinen süreçte yeni liberal politikaların uyarlanması süreci geçmiş dönemden de hızlı bir şekilde devam etmekte, TMMOB'nin bir yandan piyasa koşullarına uyarlanma çabalarının için e daha fazla çekerken, meslekçi davranışın öne çıkmasına neden olmaktadır.

3. Bugün TMMOB'un ve odaların temel mücadele alanını nasıl tarif ediyorsunuz ? AB ile uyum sürecinin getirdiği mesleki tanınırlık, sertifikasyon, "Ulusal Mesleki Yeterlilik Kurumu" vb gelişmelerin TMMOB'nin işlevlerini ve politikalarını nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz ?

TMMOB ve odaların nasıl bir dünya ve türkiye sorusunu sormaları gerekiyor. Küresel kapitalizmin dayatmalarına karşı bu süreci kısmı mesleki çıkarlarla uyumlu hale getiren/getirmeye çalışan bir konumlanma içinde mi bulunulacak yoksa bunu reddeden bir konumlanma içinde mi bulunulacak. Bu sorulara verilecek yanıtlar temel mücadele alanlarını belirleyecektir. Piyasa koşullarının belirleyiciliğinde yapılan düzenlemeler mühendis, mimarlar için özel (uzmanlık, mühendislik alanları) alanlar yaratılabilmektedir. Odalar ve TMMOB bu alanların yaratılmasına karşı kamusal çıkarı savunarak karşı duruş içindedir. Yoksa alanların genişletilmesi ve bu alanlarda söz sahibi olma mücadelesi içindedir.

Devletin küçültülmesi, kamusal alanların özele bırakılması politikalarının izdüşümünün çarpıcı bir örneği olan yapı denetim sürecine yönelik politikada konumlanış gibi. TMMOB bu sürece önce kanunsal alanın boyutuyla karşı çıkmıştı. Ancak, sonraki gelişmeler bu sürecin akısaayan yönlerini iyileştirme yönündeki mücadeleye evrildi. TMMOB'nin özelleştirme boyutuna genel anlamda karşı çıkarken özelleştirme mantığından üretilen yapı denetim sürecindeki tavrında bu süreci bütünden kopararak ele aldığını görüyoruz.

AB ile uyum süreci kapsamında AB tek tarafı olarak türkiyeden her konuda kapılarını kendilerini açmalarını talep etmekte ancak türkiye için rezervler koymaktadır. AB komisyonu ekim 2004 türkiye raporunda (tam üyelik başlangıcında gündeme gelecek) fasıl 2: kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili türkiye genel değerlendirmede " türkiyede yabancı işçilerin serbest dolaşımı konusundaki kısıtları kaldırmak için bir çok kanun ve meslek örgütlerinin rolünü gözden geçirme ihtiyacı vardır.", Fasıl 3: hizmet sunma özgürlüğü ile ilgili olarak "finansal olmayan hizmetlere sunma özgürlüğü ve bu amaçla kuruluş oluşturma hakkı ile ilgili olarak yabancıları piyasadan dışlayan ciddi yasak kısıtlar bulunmaktadır. Bazı hizmetler için..... temsil ettikleri şirket türkiyede kurulmuş olsa bile bu hizmetleri yabancı uyrukları kişilerin sunması engellenmektedir. Türkiye-

nin bu husustaki mevzuatını AB müktesebatına uydurmak için çok ciddi çabalar harcaması gerekir" demektedir.

Kuşkusuz TMMOB gelişen AB sürecini yakından izlemeleri ve mesleki alanlarla ilgili düzenlemelerde medahale gücünü kullanmalıdır. Ancak düzenlemeler içerisinde bulunan bir kurum kuruluş pozisyonunda bulunmalıdır.

AB ile uyum süreci kapsamında "Mesleki yeterliliklerin düzenlenmesi ve tanınması hakkında kanun" tasarısında çeşitli mesleklerin ülkemiz içinde uygulanması koşullarını içeren düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeleri yapacak yetkili bir kuruluşun/kurumun oluşturulması söz konusu olacaktır. TMMOB'nin böylesi bir düzenlemeyi yapan bir kurum haline gelmesi TMMOB'i bu düzenlemelerin parçası halindedir. TMMOB istesede istemese de "Yönetişim" adı verilen bir modelin parçası olacaktır. Bu durum TMMOB'i meslek alanı ile ilgili düzenlemelerle yoğunlaşan bu eksende politika üreten ve pozisyonunu daraltan bir sürece evrilmesine yol açabilecektir.

Bu gelişmeler karşısında ya dışında kalarak bütünsel bir değerlendirme ve sonuçları üzerinden politika yapacaksınız ya da sürecin engellenemezliğinden yola çıkarak bu değişim içinde kendinizi güçlendirecek pozisyonlar yaratmaya çalışacaksınız. Bunun bir tercih olduğunu düşünüyorum.

4. TMMOB Odalarının geldikleri bu noktada doğrudan üye aidat ve mesleki denetim gelirleri hizmet üretimi yaparak elde ettikleri gelirlerin Odaların gelirlerindeki payının yükselmesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir ?

Hizmet üretiminden kastedilen faaliyetlerin ne olduğunun tanımlanmasının önemli olduğunu düşünüyorum. İster üyeye ister üçüncü şahıslara ister tüzel kişiliklere verilsin, verilen hizmet piyasa koşullarında bir meta sunumu biçiminde veriliyor, ve bu hizmetin piyasada özel şahıslarla, kuruluşlarla verilme koşulları varsa bunun "Hizmet Üretimi" tanımlanmasının dışında tanımlanmasının yapılması gere-

kir.Örneğin bir laboratuvar, ölçüm istasyonu vb. kurup(çeşitli gerekceler,bu gerekcelerin nesnel temelleride olabilir) bunu piyasa koşullarında çalıştırıyorsanız, ya da piyasada bunun eşdeğeri işler yapılabilirse bu çalışmayı, faaliyeti Hizmet Üretimi olarak düşünmemek gerekiyor. Böylesi bir faaliyeti ticari bir faaliyet olarak algılamak gerekiyor. Hizmet Üretimi ve Mesleki Denetim yaparak elde edilen gelirlerin üye aidat gelirlerinin üzerinde olması yada oranlarının artmasının yalnız başına olumsuzluk kaynağı olacağını düşünmemek gerekiyor. Öncelikle bu gelirlerin harcamaya amaçları, biçimleri ve bütün bir sürecin denetiminin sağlıklı yapılmasının üzerinde durmak gerekiyor. Buda aslın da odanın faaliyetlerine üye katılımı ve üye denetiminin nasıl sağlandığıyla ilintili bir süreçtir. Ayrıca bu katılım ve denetim mekanizmaları olmadan sadece üyeye ait gelire dayansa bile bir örgütün maddi yapısının o örgüt için zaaf oluşturmayacağı anlamına gelmediğini de hatırlamak gerekiyor. Bugün sendikalarda check-off sistemi (kaynaktan kesilme) nin bile üye örgüt arasındaki yabancılaşmayı oluşturmada önemli bir etken olduğu biliniyor.Yani üye aidatının alınış biçimi bile örgütsel açıdan zaf oluşturmada bir etken. yada bugünkü biçimiyle sınırlı bir katılım, denetim koşullarında, üye aidat gelirleri dışındaki gelirlerin artmış olması, bunun yönetim ve denetimde elinde bulunduranlar açısından önemli bir güç ve çekim merkezi olacağı açıktır. Bu gücü elinde bulundurmamak istememin kendisi bile yönetimde bulunmanın amacı haline gelebilecektir. Denetim, katılım mekanizmalarını sorgulama ile birlikte maddi boyutu ele alıp değerlendirmede bulunmak gerekir. Bu ise örgüt içi demokrasi anlayışı ve tartışmasını yapmamızın yolunun açılmasını gerektirmektedir.

5. TMMOB'nin yakın dönemden geriye baktığımızda savaş karşıtı etkinlikler gibi birçok toplumsal muhalefet hareketinde etkin bir rol aldığını biliyoruz. Sizce TMMOB'nin Toplumsal muhalefet hareketi içerisindeki konumunu belirleyen politikası neler olmalıdır?

Bugün dünyada ve ülkemizde egemen kapitalist sistem vahşi kapitalizm anlayışına geri

dönüştür. Bu dönem sosyal devlet anlayışı uygulamalarının geriye alındığı, sınıflar mücadelesi üzerinden elde edilen kazanımların sermaye tarafından geriye alındığı, devletin, kurumların rollerinin sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendirildiği, temsili demokrasinin sınırlı(ılıklı)larının bile aşındırıldığı bir dönemdir. Sermaye her şeye karşın ideolojik hegemonyasını sürdürmektedir. TMMOB bu yaşanan sürece karşı sistemi karşıdan gören-eleştiren bir ekseni kendisine referans eden mesleki sorunlarla genel toplumsal sorunlar arasındaki bağı bu eksen üzerinden geliştirerek toplumsal pratiğin bütününe kavrayan, sorgulayan, dönüştürmeyi hedefleyen bir politikayı savunmalıdır. Bu politikalar bağlamında mesleki ve demokrasi mücadelesini sürdürmelidir.

6. TMMOB'nin içinde yer aldığı Emek Platformu gibi Toplumsal muhalefet örgütlenmeleri ile ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?....

TMMOB'nin toplumsal muhalefet örgütlenmeleri içerisinde yer alması, oluşumlar oluşturmaya çalışması onun geçmişiyle, tarihsel kimliğiyle uyumlu bir davranış, konumlanıştır. EP bileşenlerine bakınca siyasal yönelim olarak ağırlıklı olarak liberal, muhafazakar düşüncenin egemen olduğu bileşenlerden oluştuğunu görüyoruz. TMMOB toplumsal muhalefet örgütlenmeleri içinde yukarıdaki (6. sorudaki) eksen çerçevesinde bulunmalı ve toplumsal muhalefetin sistemin uygulamalarına karşı tepkisel, korunmacı tarzdaki, ideolo(siz)jik olarak gri, muğlak, kafa karıştırıcı ve restore edici çıkışlarını, sistemi her boyutuyla eleştiren, sermaye karşıtı bir toplumsal muhalefete evirme çabası içinde bulunmalıdır.

7. Sizin bu sorular dışında TMMOB'na ilişkin eklemek istedikleriniz nelerdir?

TMMOB'nin muhalif kimliğini sürdürebilmesi,etkin olabilmesi, örgütsel yapısını ideolojik, teorik olarak tahkim edebilmesi,üye örgüt yabancılaşmasını kırarak ilişkileri geliştirmesi, üyelerini mesleki sorunlardan yola çıkarak siyasallaştırmasının araçlarını yaratma çabalarını artırması gerekir.